

Nr 32

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i strafflagen, m. m.

Genom en den 29 mars 1957 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 170, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) **L a g**
om ändring i strafflagen

Härigenom förordnas, att 1 kap. 1 och 2 §§ strafflagen¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att 14 kap. 16 § samma lag skall upphöra att gälla.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 KAP.

1 §.

Inländsk man varde efter Sveriges lag och vid svensk domstol dömd för brott, som han begått inom riket, eller å svenskt fartyg eller emot Sverige eller svensk man utom riket, så ock för annat utom riket förövat brott, där Konungen förordnar, att det brott här i riket åtalas må.

Inländsk man varde efter Sveriges lag och vid svensk domstol dömd för brott, som han begått inom riket, eller å svenskt fartyg eller emot Sverige eller svensk man utom riket, så ock för annat utom riket förövat brott, där Konungen förordnar, att det brott här i riket åtalas må.

Brott anses — — — — — hava fullbordats.

2 §.

Utländsk man, som här i riket finnes, varde efter Sveriges lag och vid svensk domstol dömd för brott, som han begått inom riket, eller å svenskt fartyg utom riket, så ock för brott,

Utländsk man, som här i riket finnes, varde efter Sveriges lag och vid svensk domstol dömd för brott, som han begått inom riket, eller å svenskt fartyg eller luftfartyg utom riket.

¹ Senaste lydelse, se beträffande 1 kap. 1 § SFS 1948: 448 och beträffande 2 § 1953: 769.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

som han utom riket begått emot Sverige eller svensk man, där Konungen förordnar, att det brott här i riket åtalas må.

Har utländsk man, som här i riket finnes, i annat fall begått brott utom riket, varde ock, där Konungen förordnar att åtal må ske, dömd som i första stycket sägs, om brottet begåtts emot Sverige eller svensk man eller om straffarbete kan följa å gärningen enligt svensk lag och den ej var fri från straff enligt lag, som gällde på gärningsorten.

För gärning — — — — — må ske.

Denna lag träder i kraft, såvitt avser upphävande av 14 kap. 16 § strafflagen, den 1 juli 1957 och i övrigt den 1 januari 1958.

2) L a g

angående ändrad lydelse av 8 § 1 mom. lagen den 17 oktober 1900 (nr 82 s. 1) om straffregister

Häri genom förordnas, att 8 § 1 mom. lagen den 17 oktober 1900 om straffregister¹ skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §.

1 mom. Fullständigt utdrag av registret skall meddelas, då framställning därom göres av domstol, Konungens befallningshavande eller allmän åklagare eller av annan myndighet, vilken enligt lag äger förordna om häktning, eller av interneringsnämnden eller statens kriminaltekniska anstalt, eller då sådan framställning göres av justitiekanslern, riksdagens justitieombudsman eller dess militieombudsman. Till annan myndighet än nu är sagt, så ock till enskild vars rätt må vara beroende

1 mom. Fullständigt utdrag av registret skall meddelas, då framställning därom göres av domstol, Konungens befallningshavande eller allmän åklagare eller av annan myndighet, vilken enligt lag äger förordna om häktning, eller av interneringsnämnden eller statens kriminaltekniska anstalt, eller då sådan framställning göres av justitiekanslern, riksdagens justitieombudsman eller dess militieombudsman. Till annan myndighet än nu är sagt skall fullständigt registerutdrag lämnas, där

¹ Senaste lydelse, se SFS 1947: 620.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

på annan upplysning ur registret än som framgår av i 2 mom. omförmått registerutdrag, skall fullständigt registerutdrag lämnas, där Konungen för särskilt fall därtill givit tillstånd.

Konungen för särskilt fall därtill givit tillstånd. Styrker enskild att hans rätt är beroende på annan upplysning ur registret än som avses i 2 mom., må Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, fångvårdsstyrelsen medgiva att fullständigt registerutdrag lämnas honom.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1957.

Inledning

På straffrättens område förberedes sedan länge en genomgripande lagreform som torde komma att leda till att 1864 års allmänna strafflag ersättes av ny lagstiftning. Led i förberedelserna för denna reform är straffrättskommitténs år 1953 avgivna förslag till brottsbalk (SOU 1953: 14) och strafflagberedningens nyligen avlämnade slutbetänkande (SOU 1956: 55) med förslag till lag om skydd mot brott (skyddslag), m. m. Straffrättskommitténs förslag, vilket innebär en reformering av strafflagens bestämmelser om de särskilda brotten och därmed sammanhängande allmänna bestämmelser, är efter avslutat remissförfarande under behandling i justitiedepartementet. Strafflagberedningens slutbetänkande, vari beredningen har företagit en allmän översyn av det straffrättsliga påföljdssystemet och en kodifiering av de till detta system hörande lagbestämmelserna, är för närvarande remitterat till ett stort antal myndigheter och sammanslutningar för yttrande.

Straffrättskommitténs och strafflagberedningens förslag äger sådant samband med varandra, att de bör övervägas i ett sammanhang; bl. a. har såsom ett alternativ ifrågasatts att sammanföra förslagen till en balk i 1734 års lag. Ehuru straffrättskommitténs förslag, såsom nyss angivits, är under arbete inom departementet, kommer det alltså att dröja, innan det kan föreläggas riksdagen. Med hänsyn härtill har departementschefen ansett sig höra ur sistnämnda förslag utbryta vissa begränsade frågor, vilkas lösning icke synes böra anstå till dess strafflagen i mera väsentliga delar kan avlösas av ny lagstiftning. Dessa frågor avser dels vissa utvidgningar av strafflagens jurisdiktionsregler — nämligen såvitt avser brott som utom riket begås ombord å svenskt luftfartyg samt brott som utlänning begår utom Sverige — och dels förhållandet mellan misshandel och kroppsga.

I detta sammanhang upptages även fråga om ordningen för tillhandahållande i vissa fall av utdrag av det allmänna straffregistret.

I. Strafflagens jurisdiktionsregler

Principerna för jurisdiktionsrätten

Straffrättskommittén lämnar i sitt betänkande (s. 436 ff) en redogörelse för de principer som i svensk och utländsk rätt tillämpas i fråga om den straffrättsliga kompetensen. Såsom grundläggande princip gäller enligt de flesta länders straffrätt den s. k. *territorialprincipen*. Denna innebär att staten straffar alla brott som förövas inom dess eget land-, sjö- eller luftterritorium, oavsett gärningsmannens nationalitet och brottets angreppsobjekt. I större eller mindre utsträckning har med brott som begås inom det egna landets område likställts brott som utom sådant område förövas ombord å landets egna fartyg eller luftfartyg. I engelsk och amerikansk rätt inskränkte man sig länge till att straffa endast gärningar som hade förövats inom eget territorium eller ombord å eget fartyg, men numera har intet land ansett sig kunna stanna härvid. Detta sammanhänger väsentligen med att i flertalet stater reglerna om utlämning för brott bygger på den grundsatsen, att medborgare i det egna landet ej utlämnas till bestraffning i annat land. Med hänsyn härtill skulle en tillämpning av enbart territorialprincipen medföra att den som har begått brott i främmande land undginge påföljd genom att taga sin tillflykt till hemlandet. Bl. a. till förekommande härav har territorialprincipen i större eller mindre omfattning kompletterats av den s. k. *personalitetsprincipen*, enligt vilken det egna landets medborgare och ibland även sådana personer som där äger hemvist straffas för brott som de har förövat utomlands. Jämte territorial- och personalitetsprinciperna tillämpas vidare, med mer eller mindre vittgående begränsningar, den s. k. *real- eller skyddsprincipen*. Denna princip, som på senare tid har vunnit ökad tillämpning i skilda länder, innebär att en stats straffrättsliga kompetens omfattar även brott som utlämning begår utomlands, om brottet riktar sig mot staten själv, dess egna medborgare eller annat intresse som dess strafflag avser att skydda. Stundom innehåller strafflagarna även bestämmelser som möjliggör att beträffande särskilt angivna brottstyper eller under vissa förutsättningar ingripa med straff utan hänsyn till var, av vem eller mot vem brottet har förövats. Denna princip, den s. k. *universalprincipen*, bygger på den uppfattningen att det är ett gemensamt intresse för alla kulturstater att allvarligare brott som överallt är straffbara också blir bestraffade; delvis återspeglas principen i särskilda konventioner om bekämpande av vissa brott som ofta har anknytning till ett flertal länder.

I främmande strafflagar ger bestämmelserna om den straffrättsliga kompetensen, såsom redan har antytts, regelmässigt uttryck för en kombination av flera av de angivna principerna. Personalitets- och realprinciperna och

särskilt universalprincipen tillämpas därvid i regel icke utan åtskilliga begränsningar. Beträffande brott som förövas utom statens område gäller således ofta att det icke straffas, om det saknar större betydelse eller ej kränker något statens eller dess medborgares intresse. Ej sällan göres åtal beroende av särskild åtalsprövning. Stundom uppställles såsom förutsättning för att brottet skall kunna straffas, att gärningen är straffbar jämväl enligt lagen i det land där den har förövats, och i vissa fall bestämmes, att gärningen icke får straffas strängare än enligt nyssnämnda lag.

Beträffande brott som förövas ombord å *fartyg* gäller enligt många länders straffrätt särskilda regler som i större eller mindre utsträckning innefattar undantag från vad eljest är stadgat. I äldre tid hävdade flertalet stater rätt att döma över såväl brott som inom det egna landets gränser begåtts å utländskt fartyg som ock brott å egna fartyg i främmande vatten och hamnar. Till stöd för att låta straffanspråket avse egna fartyg utanför eget sjöterritorium har, särskilt i äldre doktrin, anförts att sådant fartyg finge anses utgöra en flytande del av statsterritoriet (*territoire flottant*). De kompetenskonflikter mellan skilda stater som följde av dylika straffanspråk har man efter hand sökt utjämna. Man har därvid gått olika vägar. Alla stater tillerkänner sig dock i överensstämmelse med en allmänt erkänd folkrättslig regel straffmyndighet över brott som har förövats å eget fartyg i öppen sjö.

Med luftfartens snabba utveckling under de senaste decennierna har frågan om domsrätten över brott som förövas ombord å *luftfartyg* fått en allt större praktisk betydelse och i ökad omfattning tilldragit sig rättsvetenskapens och lagstiftarnas intresse. Såsom huvudprincip i förevarande hänseende uppställles i de flesta länder att domsrätten omfattar egna och främmande luftfartyg inom eget luftområde samt egna luftfartyg under färd över det öppna havet. I åtskilliga länders straffrätt upptages därutöver särskilda bestämmelser som med stöd av principen om flaggans lag medger en mer eller mindre vidsträckt domsrätt över egna luftfartyg även när dessa befinner sig på eller över främmande lands territorium. I några länder finnes därjämte bestämmelser som anknyter kompetensen till landningsortens lag.

Hävdande av straffanspråk utöver vad som följer av territorialprincipen kan ofta medföra att ett brott är underkastat flera länders straffrättsliga kompetens. Avgörande för frågan om vilket land som i sådant fall skall döma över brottet blir i allmänhet var gärningsmannen befinner sig när han gripes och vilka bestämmelser om utlämning som berörda länder tillämpar. De kollisioner som uppstår när någon lagföres för ett brott för vilket han redan har undergått straff i annat land löses i regel genom särskilda bestämmelser om verkan av utländsk straffdom.

Av straffrättskommitténs redogörelse framgår, att de nordiska strafflagarna samtliga tillämpar territorialprincipen utan begränsning. Den *danska* lagen straffar därjämte i enlighet med personalitetsprincipen dansk medborgare eller den som är bosatt i Danmark för brott som han har förövat utom Danmark under förutsättning att gärningen är straffbar även enligt gärningsortens lag eller, om gärningen har förövats utanför folkrättsligt erkänt

statsområde, icke är av alltför obetydlig karaktär. Realprincipen kommer enligt dansk lag till användning med den begränsningen att brottet skall rikta sig mot danska statens självständighet, säkerhet, författning eller offentliga myndigheter eller mot vissa andra särskilt angivna intressen.

Den *finska* lagen straffar av inlämning eller utlämning utomlands förövat brott som riktar sig mot staten eller mot inlämning. Finsk medborgare kan därjämte straffas för utomlands förövat brott mot högsta makten i den främmande staten eller mot undersåte i sådan stat, om klagomål har inlupit från den främmande staten eller målsäganden.

Enligt *norsk* lag straffas i överensstämmelse med personalitetsprincipen brott som i utlandet förövas av norsk medborgare eller annan i Norge hemmahörande person, när handlingen antingen faller under något av en mängd i lagen särskilt uppräknade lagrum, avseende handlingar som i alla kulturstater är straffbelagda, eller utgör brott mot den norska staten eller statsmyndigheten eller är straffbar både efter norsk lag och gärningsortens lag. Härjämte tillämpas jämväl real- och universalprinciperna så, att utlämning kan straffas för utomlands begånget brott dels när handlingen innefattar något av vissa i lagen uppräknade brott, däribland brott mot statens säkerhet samt grövre brott mot enskild, dels även eljest när brottet är att hänföra till en »forbrytelse» (i motsats till »forseelse») och handlingen är straffbar jämväl efter gärningsortens lag samt gärningsmannen har hemvist i Norge eller uppehåller sig där. Brott utom riket av utlämning får dock ej åtalas annat än efter Konungens förordnande. Åtal för sådana av utlämning förövalda brott som ej tillhör de särskilt uppräknade kan ej heller äga rum om efter gärningsortens lag straff är uteslutet på grund av preskription el. dyl.; väckes åtal, får strängare straff ej ådömas än som hade kunnat följa enligt det främmande landets lag.

I fråga om brott ombord å *fartyg* utom det egna landets område hänförs den danska lagen under dansk straffmyndighet brott ombord å danskt fartyg utom någon stats territorium ävensom inom annan stats område, om brottet förövas av någon som hör till fartyget eller medföljer detta som resande. Enligt finsk rätt hör under finsk domstols kompetens brott som begås ombord å finskt fartyg i öppen sjö. Beträffande brott ombord å fartyg tillämpas i andra fall de allmänna kompetensreglerna. Den norska lagen straffar brott ombord å norskt fartyg i främmande hamn eller inom annat lands sjöterritorium endast om brottet förövas av någon som tillhör fartygets besättning eller av annan som medföljer fartyget. Befann sig detta i öppen sjö, är norsk lag tillämplig utan inskränkning.

Av de nordiska strafflagarna innehåller den norska lagen uttryckliga regler i fråga om *luftfartyg*. Dessa innebär att brott som förövas ombord å norskt luftfartyg är underkastat landets straffmyndighet i samma utsträckning som brott ombord på fartyg. I dansk liksom även i finsk rätt anses motsvarande regel gälla med stöd av analogi.

Vad angår gällande svensk rätt stadgas i 1 kap. 1 § första stycket strafflagen, att inländsk man skall dömas efter Sveriges lag och vid svensk dom-

stol för brott, som han begått inom riket eller å svenskt fartyg eller mot Sverige eller svensk man utom riket, ävensom för annat utom riket förövat brott, där Kungl. Maj:t förordnar om åtal. Utländsk man, som finnes här i riket, skall jämlikt 1 kap. 2 § första stycket dömas för brott, som han begått inom riket eller å svenskt fartyg utom riket, så ock för brott, som han utom riket begått mot Sverige eller svensk man, där Kungl. Maj:t förordnar om åtal. För gärning, som utgör folkrättsbrott, skall utländsk man enligt andra stycket i 1 kap. 2 § även eljest dömas efter Sveriges lag och vid svensk domstol, såframt Kungl. Maj:t förordnar att åtal må ske. I 1 kap. 3 a § har meddelats vissa kompletterande bestämmelser, avseende brott som begåtts utom riket där avdelning av krigsmakten befinner sig.

Brott ombord å svenskt luftfartyg

Straffrättskommittén. Enligt straffrättskommitténs förslag — vari allmänna bestämmelser om svensk strafflags tillämplighet i rummet har meddelats i 23 kap. 6—12 §§ — skall i överensstämmelse med bl. a. dansk och norsk rätt gälla samma kompetensregler i fråga om brott å fartyg och å luftfartyg. Sådant brott skall i princip vara underkastat svensk domsrätt oavsett gärningsmannens nationalitet och mot vem brottet har förövats. Även brott förövat i tjänsten av någon som tillhörde fartyget eller luftfartyget skall enligt förslaget falla under svensk domstols kompetens. I vissa fall förutsättes särskild prövning för att åtal skall få väckas för brottet. I huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande danska och norska bestämmelser skall dock någon inskränkning i åtalshänseende icke gälla, om brottet begåtts i tjänsten av någon som tillhörde fartyget eller luftfartyget, om fartyget eller luftfartyget befann sig utom varje stats område, d. v. s. å öppna havet utanför territorialgränserna eller i luftrummet där ovanför, eller om fartyget eller luftfartyget var inom främmande stats område och brottets begicks av någon som tillhörde eller medföljde fartyget eller luftfartyget.

Mot straffrättskommitténs förslag i denna del har några invändningar icke framkommit under remissbehandlingen av förslaget.

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg*, följande:

»Spörsmålet om domsrätten över brott, begångna å svenska luftfartyg utom riket, har aktualiserats i samband med det förslag till luftfartslag m. m., vilket i proposition nr 69 har förelagts årets riksdag. Den föreslagna luftfartslagen innehåller även vissa ansvarsbestämmelser. Beträffande dessa bestämmelsers giltighet i rummet har någon särskild reglering ej ansetts böra komma i fråga för lufträttens del, utan vad i allmänna strafflagen är stadgat om dem som är underkastade svensk straffrätt skall gälla även beträffande ansvarsbestämmelserna i luftfartslagen. Vid departementsbehandlingen av ifrågavarande lagförslag ansåg jag det icke erforderligt att i avbidan på brottsbalkens genomförande föreslå någon

ändring i 1 kap. strafflagen, såvitt avser brott ombord å svenskt luftfartyg. I sitt yttrande över lagförslaget har emellertid lagrådet, med hänsyn till den tid som kan komma att förflyta mellan luftfartslagens och brottsbalkens ikraftträdande, förordat att 1 kap. 1 och 2 §§ strafflagen ändras så att brott å svenskt luftfartyg i fråga om domsrätten jämställas med brott å svenskt fartyg (se prop. nr 69 s. 274).

Även om några större praktiska olägenheter knappast torde vara förenade med att tills vidare bibehålla 1 kap. strafflagen oförändrat i förevarande hänseende i avvaktan på brottsbalkens genomförande, vill jag icke motsätta mig den av lagrådet önskade lagändringen. Denna torde, såsom lagrådet har framhållit, lämpligen kunna ske på det sättet, att efter orden »svenskt fartyg» i första stycket av de båda första paragraferna i kapitlet införes orden »eller luftfartyg».

Ändras 1 kap. 1 och 2 §§ strafflagen i enlighet med det anförda, kommer icke enligt dessa lagrum att krävas någon prövning av Kungl. Maj:t för att brott ombord å svenskt luftfartyg utom riket skall få åtalas här i landet. De av straffrättskommittén föreslagna reglerna om åtalsprövning, vilka hänför sig även till andra fall än de nu ifrågavarande, torde icke böra upptagas till överbärande förrän i samband med behandlingen av kommitténs förslag i övrigt. Har gärningsmannen utom riket undergått straff eller annan ansvarspåföljd för brottet, får dock enligt 1 kap. 3 § strafflagen åtal ej ske utan Kungl. Maj:ts förordnande.

Lagändringen torde böra träda i kraft den 1 januari 1958.»

Brott av utlämning utom Sverige

Å s. 10—13 i propositionen redogöres för straffrättskommitténs förslag i förevarande avseende ävensom för remissmyndigheternas inställning härtill. Utskottet tillåter sig i angivna delar hänvisa till propositionen.

Departementschefen har vid lagrådsremissen anförde:

»Om en ny utlämningslag genomföres enligt det förslag som den 18 januari 1957 remitterats till lagrådet, kommer vissa utlämningshinder att uppställas, vilka ej återfinnes i den gällande utlämningslagen av år 1913. Det blir sålunda icke tillåtet att medgiva utlämning, som medför risk för politisk förföljelse eller som är uppenbart oförenlig med humanitära krav, och bland övriga nya utlämningshinder märkes, att utlämning ej får äga rum, om den utlämnade riskerar dödsstraff. Därest utlämning ej kommer till stånd, kan det — såsom jag framhållit i den nämnda lagrådsremissen — i vissa fall vara önskvärt att åtal för det avsedda brottet i stället anhängiggöres här i riket. Stundom skulle det framstå såsom mycket stötande, om nyssnämnda regler medförde, att ett grovt brott icke bleve beivrat. Detta är dock icke alltid möjligt med de nuvarande jurisdiktionsbestämmelserna. En utlämning kan nämligen i regel, för brott som han har

begått utomlands, dömas här i riket endast om brottet har begåtts mot Sverige eller svensk man. Konsekvensen kan alltså bli, att det ej är möjligt att anställa något åtal här i riket, ehuru det är önskvärt att så sker. Det synes därför motiverat att, såsom straffrättskommittén har föreslagit, ytterligare utsträcka den svenska domsrätten beträffande brott som av utlänning begåtts utom riket. Såsom framgår av straffrättskommitténs redogörelse finnes liknande vidsträckta kompetensregler i åtskilliga utländska strafflagar. Med anledning av vad överståthållarämbetet anfört vill jag framhålla, att risken för internationella komplikationer vid vägran att efterkomma en utlämningsframställning säkerligen är större, om gärningsmannen går helt fri än om möjlighet finnes att lagföra brottet här i landet. Jag vill även understryka, att denna utvidgning av svensk domstols kompetens främjar strävandena att i avseende å jurisdiktionen i möjligaste mån utplåna gränserna mellan de nordiska länderna.

Jag anser det tveksamt om politiska brott bör omfattas av den ifrågavarande kompetensregeln. Vissa skäl talar för att utesluta dem. Vad beträffar rent politiska brott blir emellertid, såsom straffrättskommittén framhållit, lagföring vid svensk domstol i regel icke möjlig, när svensk strafflag över huvud taget ej är tillämplig. För sådana brott behöver således något undantag ej göras. Då fråga är om brott av såväl politisk som icke politisk karaktär, skulle det i vissa situationer vara mindre tillfredsställande att ej kunna anställa åtal här i riket. Vid övervägande av frågan har jag stannat för att icke begränsa själva kompetensregeln i detta avseende utan låta den erforderliga begränsningen, såsom kommittén föreslagit, ske genom att för åtal uppställas krav på förordnande av Kungl. Maj:t. Det kan övervägas att i lagen upptaga närmare anvisningar för åtalsprövningen, men spörsmålet här om torde kunna anstå till behandlingen av brottsbalksförslaget i övrigt, då 1 kap. strafflagen i sin helhet blir föremål för omprövning.

Regeln bör i överensstämmelse med kommitténs förslag begränsas till att avse brott av grövre beskaffenhet. Såsom lämplig gräns torde kunna sättas, att å gärningen skall enligt svensk lag kunna följa svårare straff än straffarbete i två år, och en förutsättning för svensk domsrätt bör jämväl vara att gärningen ej är fri från straff å gärningsorten. Det i kommittéförslaget använda uttrycket »om brottet förövats i Sverige under motsvarande förhållanden» torde böra utgå, då det ej synes behövt och möjligen kan föranleda den missuppfattningen att gärningen ej behöver vara direkt straffbar enligt svensk lag. Självfallet kan svensk domstol döma till straff endast på grundval av svensk strafflag.

Den vidgade kompetensregeln torde i likhet med vad som gäller i de fall som avses i 1 kap. 2 § första stycket strafflagen böra begränsas på så sätt att utlänningsen skall finnas här i riket. Den omständigheten att han uppehåller sig inom område där avdelning av den svenska krigsmakten befinner sig bör således — om ej 1 kap. 3 a § är tillämplig — icke medföra att brottet faller under svensk domsrätt.

Enligt kommitténs förslag skall kompetensregeln förbindas med villkoret,

att begäran om utlämning icke framställts eller sådan begäran avslagits eller ock utlämning på grund av krig eller annat hinder ej kan ske. Genom angivandet av detta villkor erinras om regelns samband med utlämningsväsendet, men det synes icke nödvändigt att upptaga det i lagtexten.

Den nya kompetensbestämmelsen torde lämpligen kunna upptagas i 1 kap. 2 § strafflagen i ett nytt andra stycke, till vilket jämväl hänföres en del av innehållet i nuvarande första stycket. Bestämmelsen om folkrättsbrott i nuvarande andra stycket bör kvarstå oförändrad såsom tredje stycke i paragrafen. Denna bestämmelse sträcker sig längre än den nya kompetensregeln, då folkrättsbrott kan åtalas här i riket jämväl om gärningsmannen ej uppehåller sig i riket och om gärningen var straffri på gärningsorten.

Lagändringen bör träda i kraft samtidigt med den föreslagna nya utlämningslagen eller den 1 januari 1958.»

Lagrådet

Lagrådet har yttrat:

»Det remitterade förslaget till lag om ändring i strafflagen upptager allenast i begränsat hänseende till behandling frågan om svensk strafflags tillämplighet. Sålunda lämnas bland annat helt åsido straffrättskommitténs förslag att utlämning som vid tiden för av honom begånget brott hade hemvist i Sverige skall behandlas lika som svensk medborgare. Till denna grupp äro bland andra att hänföra här domicilierade statslösa. Lagrådet förutsätter, att även denna fråga, liksom övriga av kommittén upptagna spörsmål om svensk strafflags tillämplighet, senare blir föremål för bedömande och att det nu framlagda förslaget allenast avser att utgöra ett provisorium. Frågan om bestraffning av här domicilierade utlämningar blir naturligen särskilt av betydelse i fråga om medborgare i de övriga nordiska länderna. Det remitterade förslaget tillgodoser näppeligen behovet av att kunna, utan onödig omgång, här lagföra dem för brott, begånget i annat nordiskt land. Denna fråga lärer bli föremål för ytterligare övervägande i samband med pågående nordiska överläggningar om utlämning m. m.

Oavsett att lagförslaget allenast åsyftar ett provisorium, anser lagrådet, att den i 1 kap. 2 § strafflagen för vissa fall angivna gränsen med avseende å brottets svårhetsgrad lämpligen bör sammanfalla med motsvarande krav i fråga om utlämning. Med hänsyn till Konungens åtalsprövning kan en sådan utvidgning svårligen föranleda några betänkligheter.

Lagrådet hemställer vidare, att andra stycket i nämnda paragraf redaktionellt jämkas på sådant sätt att det icke kommer att inbegripa jämväl fall som avses i första stycket.»

I propositionens förslag har de av lagrådet önskade jämkningarna vidtagits.

II. Förhållandet mellan misshandel och kroppsaga

Gällande rätt. Uppsåtlig misshandel som icke har medfört den misshandlades död behandlas i 14 kap. 10—13 §§ strafflagen. Misshandelsbrotten fördelas på dessa lagrum med hänsyn till den skada som har följt av misshandeln. Sålunda avser 10 och 11 §§ svår kropps-skada, 12 § mindre lyte eller kropps-fel eller lindrigare sjukdom och 13 § ringare eller ingen skada såsom följd av misshandeln.

Förhållandet mellan misshandel och kroppsaga regleras i 14 kap. 16 §. I detta lagrum stadgas, att för den händelse någon under utövning av laga rättighet att aga den som står under hans lydnad tillfogar honom skada och denna är så ringa som i 13 § sägs, han ej må fällas till straff därför. Det förutsättes alltså att förhandenvaron av aganderätt kan göra en eljest såsom misshandel straffbar gärning tillåten och detta även om kropps-skada har tillfogats, blott denna ej är svårare än i 14 kap. 13 § sägs. Även om skadan varit svårare, är straff för misshandel uteslutet om skadan ej har omfattats av gärningsmannens uppsåt; tänkbart är däremot att i sådant fall straff för vållande till kropps-skada kan ifrågakomma.

Bestämmelser angående aganderätt finns, utom i 14 kap. 16 § strafflagen, i 6 kap. 3 § föräldrabalken och 37 § barnavårdslagen. Medan aganderätt icke längre förekommer i högre undervisningsanstalter, innehåller folkskolestadgan och vissa andra skolstadgar ännu bestämmelser om rätt för lärare att utdela aga.

Stadgandet i föräldrabalken tillägger föräldrarna uppsikt över barnet samt medger dem att för barnets tillrättvisande använda de uppfostringsmedel som med hänsyn till dess ålder och övriga omständigheter må anses lämpliga. Lagrummet ersätter en tidigare i lagen om barn i äktenskap upptagen bestämmelse att föräldrar ägde, om det för barnets uppfostran var nödigt, tukta barnet på sätt med hänsyn till dess ålder och övriga omständigheter kunde anses lämpligt. Stadgandet i föräldrabalken är tydligen mera restriktivt än det äldre stadgandet i lagen om barn i äktenskap, men det utesluter icke att kroppsaga under vissa förutsättningar kan förekomma.

Bestämmelsen i 37 § barnavårdslagen föreskriver att, om den som har omhändertagits av barnavårdsnämnd ej fyllt 21 år och icke är elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, den rätt att ha uppsikt över den omhändertagne och att tukta honom, vilken eljest tillkommer föräldrarna, skall tillkomma barnavårdsnämnden eller den, åt vilken nämnden sådant överlåtits.

Straffrättskommitténs förslag innebär, att någon motsvarighet till 14 kap. 16 § strafflagen icke skall upptagas i brottsbalken. Beträffande de av kommittén redovisade skälen härför tillåter sig utskottet hänvisa till vad härom intagits å s. 16—17 i propositionen.

Departementschefen har vid lagrådsremissen anfört:

»Efter tillkomsten av stadgandet i 14 kap. 16 § strafflagen har inträtt en förskjutning i uppfattningen rörande nödvändigheten och lämpligheten att använda kroppsaga vid barns uppfostran. Denna ändrade inställning har lett till att den rätt att meddela aga som tillerkänts föräldrar eller andra uppfostrare efter hand har inskränkts.

Vad angår förhållandet mellan föräldrar och barn har en modernare uppfattning om kroppsagan såsom uppfostringsmedel kommit till uttryck i den nya föräldrabalken. Enligt denna äger föräldrarna för barnets tillrättaväsande använda de uppfostringsmedel som med hänsyn till dess ålder och övriga omständigheter må anses lämpliga. Uttrycket »tukta», vilket användes i motsvarande bestämmelse i lagen om barn i äktenskap, upptogs icke i föräldrabalken. Med den däri valda formuleringen har man velat utmärka att kroppslig bestraffning helst bör undvikas och att, när aga anses erforderlig, den bör utövas inom snäva gränser.

Jämväl i andra sammanhang har rätten för uppfostrare att tillgripa aga begränsats. I högre undervisningsanstalter äger numera lärare icke aga lärjunge. Även för folkskolans del har frågan om borttagande av aganderätten sedan en tid tillbaka varit aktuell. En i den nu upphävda fattigvårdslagen inrymd befogenhet för fattigvårdsstyrelse eller styrelse för fattigvårdsanstalt att under vissa förutsättningar utöva aga har icke fått någon motsvarighet i den nya socialhjäpplagen. Det må också nämnas, att i det förslag till ny barnavårdslag, som nyligen har framlagts av barnavårdskommittén (SOU 1956: 61), befogenhet att tukla omhändertaget barn icke har ansetts böra, såsom nu, tillkomma barnavårdsnämnd eller dess representant.

Den antydda förskjutningen i uppfattningen angående kroppsaga har hittills ej övat någon inverkan på lagstiftningens reglering av förhållandet mellan aga och misshandel. Stadgandet i 14 kap. 16 § strafflagen, vars lydelse är oförändrad sedan strafflagens tillkomst, tolkas enligt teori och praxis så, att även om gränserna för aganderätten har överskridits, straff för misshandel ej kan ådömas, såvida ej av agan har följt svårare skada än som avses i 14 kap. 13 § strafflagen. Under aganderättens täckmantel kan på grund härav förekomma upprörande fall av barnmisshandel, mot vilka åklagarmyndigheten ej anser sig kunna ingripa.

Det är tydligt att ifrågavarande bestämmelse i strafflagen icke står i god samklang med den uppfattning om kroppsagan såsom uppfostringsmedel, vilken har kommit till uttryck bl. a. i föräldrabalken, och att lagen alltså är föråldrad på denna punkt. Straffrättskommittén har ej heller upptagit någon motsvarighet till bestämmelsen i sitt förslag. Detta innebär i förevarande hänseende att, om gränserna för aganderätten har överskridits, även misshandel av lindrig art skall kunna beivras. Spörsmålet huruvida aganderätten har missbrukats får därvid bedömas med beaktande av de omständigheter under vilka agan har utövats.

Jag delar straffrättskommitténs uppfattning att det icke finnes behov av att göra något mot den laga aganderätten svarande förbehåll i bestämmel-

serna om misshandel. Sådan lindrig form av kroppsligt våld, som enligt föräldrabalken och vissa skolförfattningar må tillgripas av föräldrar och andra uppfostrare, faller även utan dylikt förbehåll utanför misshandelsreglerna. Detta gäller även med den nuvarande utformningen av dessa regler. Det må anmärkas, att något uttryckligt stadgande om befogenhet för föräldrar att vid behov tukta barnet icke fanns i svensk lag vid tillkomsten av SL 14:16; sådant stadgande infördes först år 1920 i lagen om barn i äktenskap. Numera är emellertid aganderätten, i den mån sådan alltjämt föreligger, reglerad i lag eller annan författning. Med hänsyn härtill och då, såsom tidigare har antytts, 14 kap. 16 § strafflagen lägger hinder i vägen för att beivra även uppenbara överträdelse av aganderätten, anser jag mig böra föreslå att lagrummet upphäves utan avvaktan på genomförandet av straffrättskommitténs förslag i övrigt.

Kommittén har understrukit att den vidgade möjligheten till åtal för missbruk av aganderätt ej bör få leda till opåkallad inblandning i enskildas förhållanden och att nödig begränsning i detta avseende vinnes genom kommitténs förslag att den lindrigaste graden av misshandel ej skall få åtalas av allmän åklagare med mindre åtal finnes påkallat ur allmän synpunkt. Även gällande lag upptager vissa begränsningar i den allmänna åtalsrätten beträffande misshandelsbrotten (se 14 kap. 45 § strafflagen). Kommitténs förslag beträffande åtalsreglerna innebär vissa ändringar i förhållande till gällande rätt, men det torde ej vara erforderligt att i detta sammanhang upptaga åtalsreglerna till prövning. För frågan om åtal kan — såsom kommittén framhållit — vara av betydelse huruvida rättelse i stället kan åvägbringas exempelvis genom vårdnadsrättens överflyttande på annan person.

Lagändringen torde böra träda i kraft den 1 juli 1957.»

Lagrådet har lämnat förslaget i denna del utan erinran.

III. Utdrag av allmänna straffregistret

Gällande bestämmelser. Enligt lagen den 17 oktober 1900 om straffregister skall hos fångvårdsstyrelsen föras straffregister, innehållande uppgifter om straffdomar m. m. Ordningen för lämnande av uppgifter ur registret är noggrant reglerad. Enligt 8 § 1 mom. skall fullständigt utdrag av registret meddelas då framställning därom göres av domstol, länsstyrelse eller allmän åklagare eller av annan myndighet, vilken enligt lag äger förordna om häktning, eller av interneringsnämnden eller statens kriminaltekniska anstalt, eller då sådan framställning göres av justitiekanslern, riksdagens justitieombudsman eller dess militieombudsman. Till annan myndighet eller till enskild person, vars rätt kan vara beroende på annan upplysning ur registret än som avser fråga huruvida viss person förekommer i registret, skall fullständigt registerutdrag lämnas, där Kungl. Maj:t för särskilt fall givit tillstånd därtill. I 2 mom. av 8 § stadgas, att utdrag av registret, innehållan-

de bevis därom att viss person ej förekommer i straffregistret, såvitt angår annat förhållande än dom å böter eller villkorlig dom å förvandlingsstraff för böter, må på begäran av denne meddelas, där han med intyg av länsstyrelse, underrätt, häradshövding, borgmästare, svensk beskickning eller svenskt konsulat styrker, att hans rätt kan vara beroende av sådant bevis. Enligt 3 mom. skall till statistiska centralbyrån meddelas för den officiella statistiken erforderliga utdrag av straffregistret. I sådant utdrag må icke upplysning meddelas om namnen på dem som uppgifterna avser. Även till utländsk myndighet kan under vissa i 9 § angivna förutsättningar lämnas utdrag av straffregistret.

Frågan om brottsregistreringens framtida utformning är för närvarande föremål för utredning genom en särskild utredningsman, tillkallad enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 16 mars 1956.

Departementschefen har vid lagrådsremissen anfört:

»Ansökningar av enskilda personer om sådant begränsat utdrag av straffregistret som avses i 8 § 2 mom. lagen om straffregister förekommer i stor utsträckning. År 1956 utfärdade fångvårdsstyrelsen sålunda ej mindre än 1 189 dylika utdrag. Ändamålet med dessa utdrag torde nästan utan undantag vara att utdragen skall företes inför utländsk myndighet i samband med ansökan om uppehålls- eller bosättningsstillstånd utrikes eller i annat liknande ärende. Det inträffar emellertid varje år i ett antal fall att den enskilde förekommer i straffregistret, såvitt angår annat förhållande än dom å böter eller villkorlig dom å förvandlingsstraff för böter, och att utdrag enligt 8 § 2 mom. därför icke kan lämnas. Om den enskilde i sådant fall vidhåller sin begäran om straffregisterutdrag, är han hänvisad att hos Kungl. Maj:t göra framställning om fullständigt utdrag av registret.

Ansökningar hos Kungl. Maj:t om fullständigt utdrag av straffregistret handlägges i justitiedepartementet. Av dessa ansökningar göres det alldeles övervägande antalet av enskilda personer, som ej kan erhålla utdrag enligt 8 § 2 mom. och som behöver straffregisterutdrag för att förete det inför utländsk myndighet. Innan ärendet avgöres brukar regelmässigt fångvårdsstyrelsens yttrande inhämtas.

Ordningen för tillhandahållande i nu åsyftade fall av fullständigt utdrag av straffregistret synes onödigt omständlig. Framställningarna till Kungl. Maj:t är i dessa fall praktiskt taget alltid av beskaffenhet att utan tvekan böra bifallas. Den dubbla behandlingen av dessa enkla ärenden hos fångvårdsstyrelsen och i justitiedepartementet fyller icke någon reell funktion. Ärendena lämpar sig uppenbarligen väl för decentralisering. Jag har därför funnit mig böra — utan avvaktan på resultatet av den utredning om brottsregistreringen som för närvarande pågår — föreslå sådan ändring av 8 § 1 mom. lagen om straffregister att fångvårdsstyrelsen skall, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, kunna meddela fullständigt utdrag av registret till enskild, som styrker att hans rätt är beroende på annan upplysning ur registret än som framgår av utdrag enligt 8 § 2 mom. Det torde få ankomma

på Kungl. Maj:t att, i den mån det finnes erforderligt, i administrativ väg utfärda föreskrifter rörande fångvårdsstyrelsens prövning i dessa fall.

Lagändringen torde böra träda i kraft den 1 juli 1957.»

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran.

Utskottet

Genom den föreslagna ändringen av 1 kap. 2 § strafflagen utvidgas den svenska domsrätten till att omfatta dels brott å svenskt luftfartyg utom riket dels ock även eljest brott begångna utom riket av utländsk man mot andra objekt än Sverige eller svensk man. Såvitt avser brott begångna å luftfartyg utom riket medför ändringen endast en reglering av domsrätten överensstämmande med vad som redan gäller i fråga om brott å svenskt fartyg utom riket. Mot denna ändring, som ter sig naturlig, synes icke vara något att erinra. I fråga om övriga i förslaget angivna fall skall såsom förutsättning för svensk domsrätt gälla att utlänningen finnes här i riket, att å gärningen enligt svensk lag kan följa straffarbete och att gärningen ej var straffri enligt den lag, som gällde å gärningsorten. För åtal kräves förordnande av Kungl. Maj:t.

Genom den i sist angivna hänseende föreslagna reformen skulle med svensk rätt införlivas kompetensregler på detta område som mera överensstämmer med vad som redan gäller i åtskilliga utländska strafflagar. Såsom departementschefen uttalat kommer också den föreslagna utvidgningen att främja strävandena att i avseende å jurisdiktionen i möjligaste mån utplåna gränserna mellan de nordiska länderna. Än större betydelse kan reformen beräknas få, därest såsom föreslås i proposition till innevarande års riksdag nya regler införes om utlämning för brott, innebärande att flera nya hinder för utlämning uppställas. I den mån hinder föreligger för utlämning kan det nämligen — såsom departementschefen framhåller — i vissa fall vara önskvärt att åtal för brottet i stället anhängiggöres här i riket, och ibland kan det även komma att framstå som stötande att ett grovt brott icke blir beivrat. Utskottet vill därför ge sitt förord till förslaget att utvidga den svenska domsrätten i angiven riktning. Vad angår de begränsningar den föreslagna regeln erhållit och förslagets utformning i övrigt har utskottet ej funnit anledning till erinran.

Förhållandet mellan misshandel och kroppsaga har också upptagits till behandling i propositionen. Aganderätten har reglerats i olika lagar och andra författningar, såvitt gäller förhållandet mellan föräldrar och barn i föräldrabalken. Regeln härom i denna balk utesluter visserligen icke att kroppsaga får tillgripas som uppfostringsmedel, men den vilar på den grunden att mera kraftiga former av kroppsaga under alla förhållanden bör undvikas. Även i andra sammanhang har rätten för uppfostrare att tillgripa aga i viss utsträckning begränsats. Vad gäller frågan i vad mån ett överskridande av

aganderätten blir hänförligt under strafflagens bestämmelser om misshandel är stadgandet i denna lags 14 kap. 16 § av betydelse. Såsom detta lagrum, vars lydelse är oförändrad sedan strafflagens tillkomst, tolkas enligt teori och praxis kan den som under överskridande av sin rätt att aga under hans lydnad stående person tillfogar denne skada icke fällas till ansvar för misshandel med mindre skadan är svårare än som sägs i stadgandet om misshandel i 13 § samma kapitel. I propositionen föreslås upphävande av stadgandet i 14 kap. 16 § strafflagen. Förslaget motiveras med att lagrummet visat sig lägga hinder i vägen för att beivra även uppenbara fall av barnmisshandel och att detsamma icke står i god samklang med den uppfattning om kroppssagan såsom uppfostringsmedel, vilken kommit till uttryck bl. a. i föräldrabalken. Även utskottet anser att angivna synpunkter utgör vägande skäl för genomförande av en annan ordning än den nuvarande beträffande förhållandet mellan kroppssaga och misshandel. Ett överskridande av aganderätten, sådan denna reglerats i föräldrabalken och övriga författningar, bör kunna bestraffas även enligt reglerna för den lindrigaste formen av misshandel, om förutsättningarna därför i övrigt är för handen. På grund av den reglering aganderätten, enligt vad nyss nämnts, erhållit på andra håll i lagstiftningen föranleder icke upphävandet av 14 kap. 16 § strafflagen att all kroppssaga blir att hänföra till misshandel. Erforderliga begränsningar i den genom förslaget utvidgade möjligheten till åtal erhålles såsom departementschefen anfört genom reglerna om åtalsprövning. Utskottet vill alltså förorda propositionens förslag även i denna del.

Emot övriga i propositionen framlagda förslag till lagändringar har utskottet icke heller funnit anledning till erinran.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande proposition, nr 170, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 14 maj 1957

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Ahlkvist, Branting, Lindblom, Per Olofsson, Lodenius, fru Sjöström-Bengtsson, herrar Domö och Ollén;

från a n d r a kammaren: herrar Rylander, Gustafsson i Borås, fru Johansson, herrar Fröding*, Ekström, Svensson i Krokstorp, Andersson i Björkäng och Lundqvist.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Stockholm 1957. Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner